Wojciech OWCZARZAK
Katedra Europeistyki
Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

KONKURENCYJNOŚĆ A POZIOM WYKSZTAŁCENIA LUDNOŚCI W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

Szybkie tempo przemian w gospodarce światowej i konkurencja pomiędzy krajami rozwiniętymi spowodowały, że coraz większą rolę odgrywają gospodarki oparte na wiedzy, a poziom wykształcenia ludności staje się czynnikiem przewagi komparatywnej. Jest to szczególnie ważne w odniesieniu do gałęzi zaawansowanych technologicznie, w których zasoby ludzkie o odpowiednich kwalifikacjach i umiejętnościach są najważniejszym kapitałem. Jedynie dzięki podwyższaniu poziomu wykształcenia i polepszaniu jakości zasobu siły roboczej możliwe staje się pełniejsze wykorzystanie dyfuzji nowych technologii, utrzymanie poziomu konkurencyjności, stymulowanie innowacji oraz lepsza adaptacja do nowych warunków rynkowych

Artykuł przedstawia zagadnienia dotyczące konkurencyjności krajów Unii Europejskiej z punktu widzenia ich wyposażenia w kapitał ludzki. Szczególny nacisk położony jest na popyt i podaż na rynku pracy, a także na skutki działań podejmowanych w celu poprawy sytuacji na tych rynkach w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych.

Edukacja

Czynnik edukacji jest różnorodny, ponieważ może być zarówno elementem konkurencyjności (wpływa na tempo rozwoju gospodarki), jak i oceny rozwoju gospodarczego. Edukacja w warunkach konkurencyjnych gospodarek spełnia kilka funkcji. W aspekcie społeczno-wychowawczym realizuje zadanie socjalizacji uczniów i kształtuje pożądane społecznie wzorce i zachowania. W kształtowaniu świadomości historycznej i narodowej oraz w propagowaniu wzorców kultury „wysokiej", tradycji lokalnych i regionalnych, a także kultury osobistej jest realizowana funkcja

kulturowa edukacji. Funkcja dochodowa przejawia się jako element coraz częstszego wyboru edukacji jako inwestycji na przyszłość, a naturalnie powiązana jest z funkcją zatrudnieniową, która wyraża się w tym, że wykształcenie daje możliwość znalezienia ciekawszej i lepiej nagradzanej pracy. Funkcja efektywnościowa wskazuje na fakt, że osoby z najwyższymi kwalifikacjami są bardziej wydajne od innych, posiadają większą zdolność szybkiego opanowywania koniecznych umiejętności i nawyku pracy nad sobą. Funkcja kreacyjna edukacji mówi o tym, że postęp techniczny i organizacyjny oraz innowacyjność są efektami aktywności zawodowej wykwalifikowanych specjalistów[1].

Istotnym wyzwaniem dla edukacji krajów członkowskich Unii Europejskiej stają się zadania wyznaczone przez strategię lizbońską, w ramach której postanowiono, iż Unia Europejska będzie podążać w kierunku gospodarki opartej na wiedzy, co w konsekwencji ma doprowadzić do tego, że do 2010 r. Wspólnota stanie się najbardziej konkurencyjną i dynamiczną gospodarką na świecie[2]. W tym aspekcie ważnym problemem części krajów unijnych jest niedobór wykwalifikowanego kapitału ludzkiego.

Analiza konkurencyjności gospodarki europejskiej w porównaniu z USA i Japonią wskazuje na zmniejszającą się produktywność krajów unijnych w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych. Przyczyn tego zjawiska specjaliści doszukują się w niewystarczającym poziomie inwestycji na badania i rozwój, nowe technologie i innowacje. Dodają także niższy niż w USA poziom edukacji – zmierzony w 1999 r. długością lat nauki (dla całej Unii Europejskiej), doszedł do 87% poziomu w Stanach Zjednoczonych (podczas gdy w 1971 r. było to 79%). Wynik ten jest optymistyczny, ale aby osiągnąć cel, jakim jest gospodarka oparta na wiedzy, wymaga pokonania istniejącej różnicy w jak najkrótszym czasie.

Konkurencyjność krajów

Konkurencyjność kraju jest ważnym zagadnieniem analizowanym we współczesnych naukach ekonomicznych. Na początku utożsamiano ją z taniością, czyli niskim poziomem kosztów i cen. Dla potrzeb artykułu przyjęto odmienną definicję, wskazaną przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), mówiącą, że kraj jest konkurencyjny, jeśli może, w warunkach wolnego rynku,

---

[1] L. Cybulski, *Edukacja a konkurencyjność regionów*, w: *Konkurencyjność regionów*, red. M. Klamut, Wydawnictwo AE we Wrocławiu, Wrocław 1999, s. 135-143.

[2] Zdefiniowano trzy główne cele: (a) zwiększenie jakości i efektywności szkolnictwa oraz systemu szkoleń w UE, (b) ułatwienie dostępu wszystkich do edukacji i systemu szkoleń i (c) otwarcie edukacji i szkoleń na szersze horyzonty. W marcu 2002 r. Rada Europejska w Barcelonie potwierdziła te propozycje i ustanowiła cel, jakim ma być ustalenie do roku 2010 systemu edukacji i szkoleń jako punktu odniesienia dla światowego systemu.

produkować towary i usługi, które spełniają wymogi międzynarodowego rynku i jednocześnie utrzymują i zwiększają realne dochody ludności w długim czasie[3].

Bardzo istotny wkład w rozwój badań nad konkurencyjnością wniósł Michael E. Porter, który podkreśla znaczenie sytuacji społeczno-gospodarczej krajów dla ich konkurencyjności. Wskazuje on, że rywalizacja przedsiębiorstw i ich konkurencyjność wynikają m.in. z warunków otoczenia gospodarczego, w którym wyróżniane są cztery elementy: wyposażenie w zasoby, popyt na rynku krajowym, istnienie właściwego układu branżowego oraz charakter i intensywność konkurencji krajowej[4]. Bardzo ważną rolę w kształtowaniu warunków związanych z wyposażeniem w zasoby odgrywa państwo, które (zgodnie z obserwacjami M. Portera) powinno skupiać się na tworzeniu wyspecjalizowanych czynników produkcji, ponosić odpowiedzialność za system podstawowej i średniej edukacji oraz podstawowej krajowej infrastruktury, a także wspierać prowadzenie prac badawczych[5].

Sytuację pod względem konkurencyjności Unii Europejskiej od 1994 r. opisują coroczne raporty Komisji Europejskiej – European Competitiveness Report. Każdy z nich przedstawia aktualne problemy, jakie napotykają kraje unijne na drodze do bardziej dynamicznego i konkurencyjnego obszaru. Tematem przewodnim raportu z roku 2000 była analiza sytuacji Unii Europejskiej na początku nowego wieku w stosunku do głównych konkurentów (Japonii i USA). Jako główne powody słabszego wzrostu gospodarczego Unii wskazano niższą produktywność i mniej efektywne inwestycje. Wstępnie omawiane było również wprowadzanie technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT – *information and communication technologies*). Raport podkreśla też rolę sektora usług, jako jednego z najważniejszych sektorów we wzroście gospodarczym i konkurencyjności. Raport o konkurencyjności z 2001 r. przedstawia wyniki badań na temat roli ICT oraz innowacji w produktywności i wzroście gospodarczym UE w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych. W 2002 r. raport koncentrował się na aspekcie poziomu wykształcenia siły roboczej i jego roli w konkurencyjności krajów unijnych, a raport z 2003 r. omawiał m.in. regionalne aspekty konkurencyjności.

Na konieczność kształtowania wyspecjalizowanych czynników produkcji, gdzie ważną rolę odgrywa edukacja, wskazują coroczne raporty The World Competitiveness Yearbook (WCY)[6], które na osiem elementów warunkujących

---

[3] The World Competitiveness Report, UN Publication, New York 1994, s. 18.

[4] M. Porter, *The Competitive Advantage of Nations*, The Macmillan Press Ltd, London 1990, s. 620-637.

[5] Elementy związane z edukacją nie prowadzą automatycznie do przewagi konkurencyjnej. Por. M. Porter, *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa 2001, s. 191-195.

[6] The World Competitiveness Yearbook (WCY) jest publikowany od 1989 r. przez szwajcarski International Institute for Management Development (IMD). Raport jest światowym, corocznym rankingiem, obejmującym zagadnienia konkurencyjności krajów i analizującym,

konkurencyjność kraju wymieniają dwa związane z edukacją: naukę i technikę oraz czynnik ludzki[7]. Wśród tzw. złotych zasad konkurencyjności dla pojedynczej gospodarki raport wskazuje na inwestowanie w edukację, ze szczególnym uwzględnieniem wykształcenia średniego i szkolenia siły roboczej bez względu na wiek pracownika[8].

Dokonując ponownie porównania poziomu konkurencyjności Unii Europejskiej z USA ze względu na kwalifikacje siły roboczej, należy przyjrzeć się wynikom rankingu przeprowadzonego przez Robert Huggins Associates. Sklasyfikowano w nim 90 najbardziej konkurencyjnych regionów pod względem wiedzy w 2002 r. Prawie połowa z nich (49) pochodzi z USA, z czego aż 45 znajduje się w pierwszej pięćdziesiątce listy. W odniesieniu do regionów unijnych jedynie cztery (Sztokholm, Szwajcaria, Uusimaa w Finlandii i Londyn), z 32 wymienionych w raporcie, mieszczą się na liście 50 najlepszych[9].

Popyt na europejskim rynku pracy

Struktura popytu i podaży siły roboczej w krajach Unii Europejskiej podlega poważnym zmianom. Nowe miejsca pracy tworzone są w nowoczesnych gałęziach produkcji, co pokazuje tabela 1.

W latach 1995-2000 kraje unijne stworzyły ponad 11 mln nowych miejsc pracy, z czego ponad połowa przypadła na sektor usług (biznesowych i opieki zdrowotnej). W tym samym czasie produkcja przemysłowa i przemysł budowlany wygenerowały prawie 1,5 mln miejsc pracy. Zmniejszeniu uległa liczba zatrudnionych w sektorach: rolnictwo, rybołówstwo, górnictwo. Można zauważyć, że opisany wzrost dokonał się dzięki pracownikom o średnim i wyższym wykształceniu w prawie wszystkich gałęziach (oprócz rybołówstwa i górnictwa), a w szczególności w transporcie, ogólnych usługach biznesowych i gospodarstwach domowych. Wzrost zatrudnienia wśród pracowników ze średnim

---

w jaki sposób środowisko danego kraju podtrzymuje konkurencyjność firm. Obejmuje analizą 59 krajów i opiera się na 321 różnych kryteriach. The World Competitiveness Yearbook 2003, s. 706-708; http://www02.imd.ch/wcy/fundamentals.

[7] Pozostałe czynniki to: stan gospodarki, infrastruktura, poziom umiędzynarodowienia, jakość rządów, zarządzanie, stan finansów. Por. T. Dołęgowski, *Konkurencyjność a procesy integracyjne w Europie*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2000, s. 15-19.

[8] Według raportu WCY we współczesnej gospodarce światowej edukacja jest coraz bardziej znaczącym elementem we wzroście konkurencyjności, a w szczególności w krajach rozwiniętych ekonomicznie, które posiadają zdolności do rozwijania systemów edukacji i ulepszania jakości siły roboczej poprzez jej szkolenie.

[9] The World Knowledge Competitiveness Index 2002, Robert Huggins Associates, Cardiff, United Kingdom, www.hugginsassociates.com.

Tabela 1

Wzrost zatrudnienia i wykształcenia w UE według gałęzi gospodarki narodowej w latach 1995-2000

Gałąź gospodarki	Wzrost zatrudnienia (w tys. osób)	Średnia zmiana roczna zatrudnienia (ogółem) (w %)	Średnia zmiana roczna pracowników z danym poziomem wykształcenia (w %)		
			P*	S	W
Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo	–1 270,3	–3,8	–6,2	0,4	2,1
Rybołówstwo	–46,9	–4,5	–4,5	–4,4	–4,7
Górnictwo, przemysł wydobywczy	–153,8	–5,6	–9,1	–4,8	0,0
Produkcja przemysłowa	705,0	0,5	–2,9	2,2	3,7
Dostawy elektryczności, gazu i wody	–143,4	–2,3	–6,2	–2,0	0,4
Przemysł budowlany	750,0	1,3	0,2	1,8	3,6
Handel hurtowy i detaliczny	1 343,9	1,2	–3,9	4,3	4,9
Hotele i restauracje	429,1	1,5	–2,6	5,8	5,1
Transport, składowanie	696,1	1,6	–3,8	4,1	6,4
Pośrednictwo finansowe	259,6	1,0	–12,5	2,1	5,7
Obrót nieruchomościami	3 656,6	6,5	0,9	7,5	8,4
Administracja publiczna	954,8	1,7	–2,8	2,4	4,4
Edukacja	910,1	1,9	–5,5	3,9	2,5
Opieka społeczna i zdrowotna	2 179,0	3,3	–3,7	5,8	4,4
Inne usługi dotyczące społeczeństwa	775,8	2,3	–4,3	5,1	5,1
Prywatne gospodarstwa z zatrudnionymi osobami	182,5	2,4	0,2	8,2	8,3
Organizacje eksterytorialne	–4,1	–0,6	–11,0	–1,0	4,1
O g ó ł e m	11 224,0	1,5	–3,2	3,6	4,6

O b j a ś n i e n i a: Gałęzie są przedstawione według klasyfikacji NACE, na poziomie jednocyfrowym; Wykształcenie: P – podstawowe, S – średnie, W – wyższe.

Ź r ó d ł o: European Competitiveness Report 2002, s. 27.

wykształceniem nastąpił w sektorach: produkcja przemysłowa i przemysł budowlany. Zatrudnienie pracowników z wykształceniem podstawowym spadło prawie we wszystkich gałęziach (najbardziej w gałęziach nieprzemysłowych i pośrednictwie finansowym)[10]. Zmiany te spowodowały przebudowę w strukturze zatrudnienia wysoko i średnio wykwalifikowanych pracowników (ostatnia grupa to około 46% wszystkich pracowników w UE).

Poziom wykształcenia w krajach unijnych

Dla dokonania dokładniejszej analizy poziomu wykształcenia należy przyjrzeć się jego zróżnicowaniu w krajach członkowskich, ukazanemu w tabeli 2.

W kolumnie „0" przedstawiono podział według poziomu wykształcenia zatrudnionych w krajach członkowskich. Można zauważyć, że w Unii Europejskiej jako całości najwięcej zatrudnionych jest osób z wykształceniem średnim (ponad 46%), następnie z podstawowym (prawie 30%) i wyższym (niecałe 25%). Jedynym krajem, gdzie wykształcenie wyższe przeważa, jest Irlandia (39,4%). Do grupy krajów z dominującym wykształceniem podstawowym należą: Portugalia (76,7%), Hiszpania (53,9%), Włochy (45,1%) i Grecja (43,1%). W pozostałych krajach większość zatrudnionych ma wykształcenie średnie.

Z wyjątkiem Danii i Portugalii, gdzie zatrudnienie wzrosło w grupie z podstawowym i średnim wykształceniem, pozostałe kraje zarejestrowały wzrost zatrudnienia ludności z wyższym wykształceniem oraz odnotowały spadek w zajęciach wymagających wykształcenia podstawowego (kolumna „I"). Z kolei w Austrii, Finlandii i Hiszpanii nastąpił szczególnie silny wzrost w kategorii pracowników z wykształceniem wyższym. Popyt na pracowników ze średnim wykształceniem najbardziej wzrósł w Wielkiej Brytanii, Luksemburgu i Hiszpanii. W Austrii, Luksemburgu i Wielkiej Brytanii zmiany w zatrudnieniu osób z wykształceniem podstawowym odbiegały znacznie od średniej unijnej, a w Belgii i Hiszpanii były umiarkowane (kolumna „II").

Dane w kolumnie „III" wskazują, że wzrost zatrudnienia pracowników ze średnim i wyższym wykształceniem w UE przekroczył wzrost podaży tychże. Nierównowaga pojawiła się szczególnie na poziomie wykształcenia średniego, gdzie nadwyżka osób dla całej UE nad zatrudnieniem wyniosła 1,0%. Dla kategorii wykształcenia średniego i wyższego nierównowaga występująca w UE kontrastuje z danymi z USA, gdzie w badanym okresie notuje się zmniejszenie niedoboru pracowników ze średnim wykształceniem i spadek zapotrzebowania na pracowników z wykształceniem wyższym. W Japonii zaś odnotowuje się niedobór pracowników we wszystkich grupach wykształcenia.

[10] European Competitiveness Report 2002, s. 27-28.

Tabela 2

Zmiany w zatrudnieniu i wykształceniu w krajach UE w latach 1995-2000*

Kraj	Struktura wykształcenia osób zatrudnionych w 2000 r.			Zmiany zatrudnienia w danych grupach wykształcenia			Zmiany w poziomie wykształcenia ludności w wieku 15-64 lat			Różnica pomiędzy stopą zatrudnienia a stopą wzrostu wykształcenia		
Nr kolumny	0			I			II			III		
Poziom wykształcenia	P	S	W	P	S	W	P	S	W	P	S	W
Austria	20,3	64,2	15,6	–5,3	–0,1	11,6	–3,2	0,1	12,3	–2,2	–0,3	–0,7
Belgia	30,9	35,9	33,3	0,5	0,9	3,8	–1,3	–0,1	3,0	1,8	1,0	0,8
Niemcy	17,2	57,2	25,6	1,7	–0,8	1,3	–2,3	–1,0	1,2	4,0	0,2	0,0
Dania	21,9	53,4	24,8	2,2	0,5	–0,4	0,8	–0,4	–0,8	1,4	1,0	0,5
Hiszpania	53,9	18,8	27,3	0,7	6,6	8,7	–2,6	1,5	6,9	3,3	5,1	1,8
Finlandia	22,8	43,7	33,5	–0,5	1,2	9,7	–3,2	–1,1	9,2	2,7	2,3	0,6
Francja	30,0	44,7	25,3	–0,6	0,7	4,5	–0,5	0,1	4,0	–0,1	0,6	0,5
Grecja	43,1	37,0	19,9	–3,3	4,4	4,0	–2,7	3,6	3,6	–0,5	0,8	0,3
Włochy	45,1	42,7	12,2	–3,3	5,0	4,2	–3,7	3,7	4,3	0,3	1,3	0,0
Luksemburg	33,0	45,6	21,4	–6,5	9,7	4,5	–7,7	9,5	4,0	1,2	0,2	0,6
Portugalia	76,7	13,1	10,2	0,4	1,9	–3,8	–1,6	–0,9	–4,2	2,1	2,8	0,4
Szwecja	20,5	49,2	30,3	–3,2	0,9	2,1	–2,2	0,9	3,2	–1,0	0,0	–1,1
Wielka Brytania	13,2	57,5	29,4	–23,9	10,2	4,1	–21,3	9,6	3,5	–2,6	0,7	0,5
Irlandia	33,9	26,7	39,4	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Holandia	29,9	44,5	25,6	–	–	–	–	–	–	–	–	–
UE-15	**29,6**	**46,3**	**24,1**	**–3,2**	**3,6**	**4,6**	**–3,9**	**2,6**	**4,2**	**0,7**	**1,0**	**0,4**
USA	–	–	–	0,4	0,5	1,8	–0,5	0,3	1,9	0,9	0,2	–0,1
Japonia	–	–	–	–3,8	–0,6	1,4	–3,0	0,1	1,8	–0,8	–0,5	–0,5

*Dane w tabeli są zmianami procentowymi, średnimi rocznymi pomiędzy dwoma krańcowymi latami (1995 i 2000). Z powodu braku danych dla Irlandii i Holandii przed rokiem 1997 średnia dla tych krajów została obliczona na podstawie danych z okresu 1997-2000 (dodatkowo kraje te nie zostały ujęte w analizie dotyczącej zmian procentowych w zatrudnieniu). Średnia dla UE była obliczona na podstawie średnich z lat 1998-2000. Skróty odnoszące się do poziomu wykształcenia – jak w tabeli 1.

Źródło: European Competitiveness Report 2002, s. 29.

Bezrobocie i poziom wykształcenia

Zmiany strukturalne w popycie na siłę roboczą w kierunku wyższego wykształcenia mogą mieć odzwierciedlenie w stopach bezrobocia. Ogólnie można stwierdzić, że w grupach o niższym wykształceniu bezrobocie jest większe. W roku 2000 zależność ta potwierdziła się we wszystkich krajach oprócz Grecji i Portugalii, gdzie bezrobocie było najwyższe wśród pracowników ze średnim wykształceniem (wyniki badań przedstawiono w tab. 3). W tym samym czasie wśród pracowników o wysokim poziomie wykształcenia stopa bezrobocia była relatywnie niska we wszystkich krajach członkowskich, z wyjątkiem Hiszpanii, Grecji i Włoch.

Tabela 3

Stopy bezrobocia ze względu na poziom wykształcenia w krajach UE w 2000 r. (w %)*

Poziom wykształcenia/kraj	A	B	N	D	H	FIN	FR	GR	IRL	W	L	HOL	P	S	WB	UE
Podstawowe	8,2	10,4	12,7	6,3	15,4	19,0	15,4	9,4	7,7	12,2	3,7	4,4	4,3	8,4	10,8	12,1
Średnie	4,2	6,8	7,9	4,4	14,4	11,1	9,1	15	3,1	10,7	1,9	2,0	4,8	5,7	5,8	7,9
Wyższe	2,3	2,7	4,3	2,6	11,2	5,2	5,6	7,9	2,0	6,2	1,2	1,7	2,6	3,0	2,5	4,9

*Zastosowano następujące skróty: A – Austria, B – Belgia, N – Niemcy, D – Dania, H – Hiszpania, FIN – Finlandia, FR – Francja, GR – Grecja, IRL – Irlandia, W – Włochy, L – Luksemburg, HOL – Holandia, P – Portugalia, S – Szwecja, WB – Wielka Brytania, UE – Unia Europejska.

Ź r ó d ł o: European Competitiveness Report 2002, s. 35.

Innym istotnym elementem analizy rynku pracy w krajach Unii Europejskiej jest element luki w poziomie wykształcenia. Liczba ta jest konsekwencją przyspieszenia w latach 1995-2000. Polega ona na szybkim wzroście zatrudnienia wysoko wykwalifikowanych pracowników (czyli zwiększonym popycie) i powolnym wzroście podaży wykształconej siły roboczej, co powodowało, że osoby z wyższym wykształceniem nie miały problemów ze znalezieniem pracy[11]. Według analiz Komisji Europejskiej luka ta będzie nadal powiększać się w krajach unijnych.

Luka w poziomie wykształcenia powstaje najszybciej w sektorach rozwijających się: usługach biznesowych, opiece zdrowotnej i społecznej, w Luksemburgu, Holandii, Wielkiej Brytanii. Wyjątkiem wśród krajów członkowskich jest

[11] Ibidem, s. 38-42.

Hiszpania, gdzie występuje wysoka stopa bezrobocia wśród wykształconych osób. Zjawisko luki stało się powszechne w gałęziach przemysłu, gdzie dokonały się przemiany strukturalne, polegające na przestawieniu się na bardziej zaawansowane technologie (szczególnie zauważalne w Austrii i Wielkiej Brytanii). Państwa, w których luka taka występuje w większości gałęzi, to Austria, Luksemburg, Holandia i Wielka Brytania.

Szkolenia zawodowe

Problem niewystarczającej liczby wykształconej siły roboczej w krajach UE jest zauważalny w gałęziach przemysłu wysokich technologii (high-tech) oraz w usługach opartych na wiedzy. Możliwość zwiększenie liczby wykształconych i wykwalifikowanych pracowników zauważono w kształceniu ustawicznym, które odbywa się w dużym stopniu poprzez rozszerzone programy szkoleń zawodowych we wszystkich krajach Unii Europejskiej, przeprowadzanych na średnim poziomie wykształcenia.

Według wyników badań UNESCO, OECD i Eurostatu (przeprowadzonych w 1994 r. w krajach UE) okazało się, że 11 krajów członkowskich posiadało większą liczbę słuchaczy uczestniczących w programach szkoleń zawodowych niż uczniów w szkołach średnich. Takie proporcje stały się w Niemczech i Austrii regułą, gdyż zgodnie z wynikami analiz Komisji Europejskiej (w raporcie o konkurencyjności za rok 2002) 78% osób o średnim poziomie edukacji w tych krajach uczestniczy w szkoleniach zawodowych. We Włoszech, Holandii i Belgii uczestnictwo w tych szkoleniach jest na poziomie: 73, 70 i 80%. W Danii, Francji, Luksemburgu, Finlandii, Szwecji i Wielkiej Brytanii ponad 50% osób z wykształceniem średnim uczestniczy w szkoleniach zawodowych. W innych krajach, takich jak Hiszpania (41%), Grecja (33%), Irlandia (23%) i Portugalia (23%) przeważa wykształcenie ogólne, bez szkoleń zawodowych.

Jednym z dowodów na to, że szkolenia zawodowe mogą przyczynić się do zmniejszenia bezrobocia (poprzez nabycie wiedzy zawodowej i doświadczenia), są wyniki zaprezentowane w tabeli 4, które ukazują stopę bezrobocia wśród osób w wieku 20-29 lat, biorących lub nie udział w szkoleniach. Oprócz Hiszpanii, Grecji i Portugalii okazuje się, że szkolenia zmniejszają prawdopodobieństwo bezrobocia. W Unii Europejskiej jako całości stopa bezrobocia wśród osób bezrobotnych szkolących się wynosi 11,5%, co stanowi połowę stopy bezrobocia wśród osób niepodejmujących szkoleń – 23,5%.

Na zmniejszenie bezrobocia wpływa zarówno nowa wiedza zawodowa, jak i informacje zdobywane przez pracodawców, którzy uzyskują źródło wykwalifikowanej kadry. Badania nad szkoleniami wykazały dodatkowo, że ich powodzenie zależy od struktury danej gałęzi oraz od odpowiedniego dopasowania progra-

mów szkoleniowych. Jednakże szkolenia są największą pomocą dla starszego pokolenia – powodują opóźnienie w deprecjacji jakości ludzkiego kapitału.

Tabela 4

Udział słuchaczy z wykształceniem średnim w grupie nieuczestniczącej i uczestniczącej w szkoleniach oraz stopa bezrobocia

Kraj	(A) Osoby z wykształceniem średnim uczestniczące w szkoleniach (w %)	(B) Stopa bezrobocia wśród niepodejmujących szkoleń (20-29 lat)	(C) Stopa bezrobocia wśród osób szkolących się (20-29 lat)	(D) = (C)/(B)
Niemcy	78	16,2	7,6	0,47
Austria	78	–	4,0	–
Włochy	73	22,2	15,9	0,72
Holandia	70	14,8	7,2	0,49
Belgia	68	24,3	19,7	0,81
Szwecja	63	21,7	–	–
Luksemburg	63	5,7	–	–
Wielka Brytania	58	18,5	10,0	0,54
Finlandia	54	35,4	23,6	0,67
Dania	54	17,7	8,5	0,48
Francja	53	30,0	17,1	0,57
Hiszpania	41	33,9	34,9	1,03
Grecja	33	14,3	20,0	1,40
Irlandia	23	–	–	–
Portugalia	23	11,2	16,2	1,45
UE-15	**59**	**23,5**	**11,5**	**0,49**

Ź r ó d ł o: European Competitiveness Report 2002, s. 45.

Oprócz szkoleń zawodowych analitycy Komisji Europejskiej wskazują na zachęty, np. podatkowe. Okazuje się jednak, że systemy podatkowe w krajach członkowskich preferują inne inwestycje niż w wykształcenie, dlatego też starsi ludzie chętniej inwestują w bardziej atrakcyjne nieruchomości i fundusze emerytalne. Jest to powód, dla którego konstrukcje podatkowe przyczyniają się do wcześniejszych odejść z pracy, a przez to pozbawiają atrakcyjności dalsze

kształcenie. W rezultacie pracownicy zostają zniechęceni do inwestowania w swoje wykształcenie. Większa równowaga w podatkowym traktowaniu różnych źródeł dochodu mogłaby stanowić zachętę do dłuższego okresu aktywności zawodowej, co w konsekwencji starzejącego się społeczeństwa europejskiego staje się niezwykle ważne.

Zakończenie

Cechą charakterystyczną współczesnej sytuacji na rynkach pracy krajów UE jest niedobór wykwalifikowanej siły roboczej oraz niski poziom produktywności. Badania przeprowadzane rokrocznie przez Komisję Europejską wskazują, że polepszenie sytuacji może nastąpić poprzez dokonanie inwestycji w edukację i szkolenia.

Artykuł przedstawia sytuację na rynku pracy Unii Europejskiej pod względem poziomu wykształcenia pracowników. Dane dotyczące popytu i podaży na osoby z danym wykształceniem wskazują, że pracownicy ze średnim i wyższym wykształceniem są poszukiwani do tego stopnia, że wytworzyła się swoista luka pomiędzy popytem i podażą na tychże pracowników. Wyniki badań Komisji Europejskiej wskazały, że zjawisko zacieśniania się rynku pracy w zakresie wysokiej klasy pracowników jest ogólnym trendem w Unii Europejskiej.

Konkurencyjna gospodarka w aspekcie poziomu wykształcenia zależna jest w dużym stopniu od wszystkich form edukacji, nie tylko uniwersyteckich. Kwalifikacje nabywa się również w szkołach technicznych oraz podczas szkoleń zawodowych w całym okresie aktywności zawodowej. Potwierdzają to wyniki badań, według których bezrobocie wśród ludzi regularnie szkolących się jest mniejsze.

Ważne okazuje się także jasne zdefiniowanie i wprowadzenie w życie odpowiednich zachęt, przyciągających firmy, organizacje i pracowników do uczestnictwa w kształceniu ustawicznym.

THE COMPETITIVENESS OF THE EUROPEAN UNION IN THE HUMAN CAPITAL ASPECT

Summary

The main goal of this article is a presentation of the European Union countries' competitiveness from the point of view of the human capital. It analyses the situation on labour markets of the EU member states.

The first part characterises the notions of a country competitiveness and the role of education in a economic growth. The next part depicts the education level and qualifications of labour force in European labour market. The last part characterises results of actions undertaken by European countries in order to make their labour market more competitive in the second half of the 90.